

CUPRINS

REGULILE BERLINULUI

EUROPA ȘI CALEA GERMANĂ

Traducere din limba engleză și note:

Nicoleta Neagoe

NICULESCU

CUPRINS

Pentru Patricia

<i>PREFAȚĂ</i>	9
Capitolul unu	
ACUM VORBIM GERMANA.....	13
Capitolul doi	
ESTE ECONOMIA, PROSTULE!.....	49
Capitolul trei	
MÂNDRU DE CUVÂNTUL CARE ÎNCEPE CU LITERA „F”.....	91
Capitolul patru	
UN TĂRÂM FĂRĂ TRECUT	141
Capitolul cinci	
ÎN CĂUTARE DE RELAȚII.....	175
Capitolul șase	
UNIUNEA TOT MAI APROPIATĂ	221
Capitolul șapte	
VA MĂRȘĂLUI VREODATĂ ARMATA UNIUNII EUROPENE? ...	269
Capitolul opt	
FORMA LUCRURILOR VIITOARE	301

CAPITOLUL UNU

ACUM VORBIM GERMANA

În noiembrie 2011, un politician german, puțin cunoscut în afara granițelor țării, și-a luat porția de 15 minute de celebritate prorocită de Andy Warhol, lăudându-se într-un discurs că „*Jetzt auf einmal wird in Europa deutsch gesprochen*” („Acum, dintr-odată, Europa vorbește germana.”).

Volker Kauder, liderul grupului parlamentar al partidului Uniunea Creștin-Democrată (CDU), a spus limpede că vorbea metaforic, nu ad litteram. Nu se referea la folosirea limbii germane, ci la faptul că viziunea guvernului german cu privire la atingerea stabilității economice în interiorul zonei euro – în special prin eliminarea deficitelor bugetare, mărirea taxelor și reducerea cheltuielilor publice – nu era împărtășită de toate celelalte guverne europene.

Avea dreptate în ambele privințe. O cercetare publicată la câteva săptămâni după discursul său arăta că în ultimii cinci ani numărul elevilor care studiază germana ca limbă străină în școlile europene a scăzut în mod dramatic. În Olanda, bunăoară, s-a redus de la 86% la 44%. (În Marea Britanie cifrele sunt chiar mai scăzute, astfel încât unii directori au început să vorbească despre probabila dispariție a germanei ca materie predată în școlile britanice.) În aceeași lună, în momentul

critic al crizei financiare din zona euro, la Consiliul European s-a luat decizia începerii negocierilor pentru așa-zisul Tratat al Uniunii Fiscale. Regulile stipulate prin acest tratat erau chiar acelea pentru care pleda guvernul german de mult timp: angajamente legal obligatorii pentru bugete naționale echilibrate și la limite stricte în funcție de datoria și de deficitele naționale. Nu exista nicio supoziție că, odată ce Tratatul intra în vigoare, Germania ar putea fi mai deschisă față de ideile altor state despre gestionarea crizei, ca de exemplu obligațiunile euro sau o intervenție mai fermă a Băncii Centrale Europene. Dar guvernul german nu s-a referit la vreo obligație de acest fel. Mesajul din decizie era clar: dacă euro trebuie salvat, va fi salvat în termenii stabiliți de Germania.

Tratatul a fost semnat, în cele din urmă, în martie 2012 (de către toți membrii Uniunii Europene cu excepția Regatului Unit al Marii Britanii și a Republicii Cehe). Acesta stabilea, într-o formă legal obligatorie, contextul în care membrii zonei euro trebuiau să își pună în aplicare politicile fiscale și bugetare și prevedea supervizarea și aplicarea de sancțiuni în caz de nerespectare a regulilor. Tratatul reflectă o viziune care nu este specifică doar Germaniei, dar care a fost promovată de guvernele germane succesive, despre cum trebuie gestionate economiile naționale. Această viziune va guverna de acum încolo întreaga zonă euro. Nicio deviere de la ea nu va fi permisă.

Din 2012 dominația germană în materie de politică și cum trebuie ea făcută în Uniunea Europeană s-a intensificat. În valul de crize care a lovit Europa – falimentul Greciei, Ucraina, afluxul de refugiați –, Germania a fost aceea care a oferit soluțiile (așa cum sunt) și tot ea a preluat frâiele în vederea punerii lor în practică. Tot Germania a stabilit regulile pentru re-negocierea termenilor calității de membru a Marii Britanii și va fi vocea hotărâtoare în luarea unei decizii cu privire la

tipul de înțelegere pe care Uniunea Europeană îl va oferi acum că Marea Britanie a hotărât să plece din UE.

Pentru Germania este vârsta de aur a puterii. Se întâmplă că ea coincide cu succesul german în domeniul pe care cetățenii europeni îl prețuiesc cel mai mult, adică fotbalul. În 2013, două echipe germane, Bayern München și Borussia Dortmund, au disputat finala Ligii Campionilor de pe Wembley (Londra). În 2014, Germania a câștigat, la Rio de Janeiro, Campionatul Mondial de Fotbal. Semifinala acestui campionat în care Germania a jucat împotriva echipei țării-gazdă, Brazilia, a sintetizat probabil noua epocă. Ambele echipe erau neînfrante, iar meciul era prevăzut a fi unul cu final așteptat, Brazilia fiind favorită. De fapt, a fost un moment de derută. Germania a înscris patru goluri în șase minute, la pauză scorul era 5-0, iar meciul s-a terminat cu 7-1. Membrii echipei de fotbal a Germaniei, modești și generoși la victorie, au devenit astfel eroi naționali. Cumva atunci chiar aveai impresia că Germania conduce lumea.

Încă de la formarea Uniunii Europene (inițial Comunitatea Economică Europeană – CEE), în 1957, Germania a fost, alături de Franța, unul dintre cei doi cei mai importanți membri ai săi. Uniunea Europeană a fost fructul reconcilierii franco-germane și s-a dezvoltat prin conducerea franco-germană. O serie de înțelegeri între Germania și Franța, adesea mai degrabă implicite decât explicite, au stat la baza multora dintre deciziile-cheie ale CEE. Îmbinarea originală de comerț liber și sprijin acordat agriculturii a fost un exemplu de înțelegere implicită. Susținerea reunificării Germaniei și angajamentul pentru o monedă unică au fost un alt exemplu.

În primii aproximativ patruzeci de ani de existență a Uniunii Europene, economia franceză și cea germană erau comparabile

ca forță. Deși economia germană a fost mai performantă în termeni de creștere și de PIB pe cap de locuitor, diferența nu era atât de mare încât să pună sub semnul întrebării credibilitatea Franței ca partener egal în guvernarea Europei. Reunificarea Germaniei care a avut loc în 1990 a schimbat cifrele. Germania s-a ales cu 20 de milioane de cetățeni și încă o treime de teritoriu. Cu toate acestea, chiar în timpul primelor două decenii după reunificare, aparența egalității de statut dintre Franța și Germania a rămas intactă. Propunerea unui Tratat de Uniune Fiscală a fost făcută în comun de cancelarul Germaniei, Angela Merkel, și de președintele francez, Nicolas Sarkozy. Termenul „Merkozy” a fost o vreme în vogă ca desemnând sursa puterii în Europa.

De fapt, Germania a cerut de atunci mereu socoteală. Relația dintre Germania și Franța a devenit una dintre un partener mare și unul mic. Ideile și inițiativele Franței erau ascultate și, în măsura în care erau compatibile cu interesele germane, guvernul german încerca să le adapteze. Dar Franța nu putea să treacă politicile UE la care guvernul german se opunea.

Alegerea lui François Hollande ca președinte al Franței, în aprilie 2012, a fost cea mai concludentă dovadă în acest sens. Hollande nu a contestat Tratatul Fiscal ca atare, deși îl criticase în timpul campaniei electorale prezidențiale. Mai degrabă a încercat să îl susțină cu măsuri care să încurajeze creșterea economică. Printre acestea a inclus un fel de formă de responsabilitate comună pentru zona euro ca întreg pentru datoriile naționale ale membrilor individuali. Ba chiar la Consiliul European din iunie 2012 s-a alăturat prim-miniștrilor Italiei și Spaniei pentru a face presiuni asupra cancelarului german de a merge pe acest drum (ceva pe care niciunul dintre foștii președinți ai Franței nu l-ar fi făcut niciodată într-un mod atât de

evident). O vreme, în presa germană au apărut articole în care se spunea că Angela Merkel este manipulată sau izolată.

S-a produs într-adevăr o îmbunătățire a poziției guvernului german. Băncii Centrale Europene i s-a îngăduit să urmeze o politică mai activistă pe piețele de obligațiuni, iar proporțiile Mecanismului European de Stabilitate, fondul înființat în 2012 pentru a oferi asistență financiară membrilor din zona euro aflați temporar în dificultate financiară, au fost extinse. Însă acestea au fost în mod esențial măsuri pentru gestionarea unor probleme pe termen scurt. Chiar în Germania s-a recunoscut faptul că, dacă se dorea evitarea prăbușirii monedei euro, era necesară parcurgerea unor pași care ar fi implicat expunerea Germaniei la riscuri financiare suplimentare. Ceea ce nu s-a schimbat a fost hotărârea Germaniei de a garanta că, după rezolvarea problemelor pe termen scurt, niciun membru al zonei euro nu va mai putea să se comporte iresponsabil. Indiferent de concesiile pe care guvernul german este pregătit să le facă pentru a gestiona moștenirea altora, administrarea proastă din trecut a făcut tot mai presantă nevoia de corectitudine pe viitor.

Relația cu Franța a fost o consecință nefericită a acestei hotărâri. Opoziția președintelui Hollande, ca să ne exprimăm decent, de a poza în promotor al austerității, precum și stagnarea economiei franceze înseamnă că Franța nu mai este obșnuitul partener ales în discuțiile despre guvernanta economică europeană. Din când în când, politicienii germani se exprimă public cu privire la nevoia de a revitaliza relația franco-germană, însă acum se pare că există puține domenii în care cele două țări să aibă cu adevărat interese ori intuiții comune.

Probabil că acest aspect va deveni evident în discuțiile referitoare la modul de a negocia cu Marea Britanie retragerea sa din Uniunea Europeană. Guvernul german vede plecarea

acesteia ca pe o grea lovitură dată Europei, dar va cere ajungerea la o înțelegere cu privire la relațiile comerciale care să mențină accesul exporturilor industriale germane pe piața britanică (deși principala sa prioritate va fi păstrarea integrității principiilor fundamentale ale Uniunii Europene, inclusiv regulile liberei circulații). Deși își exprimă regretul, Franța vede plecarea Marii Britanii din UE mai degrabă ca pe o oportunitate pentru a obține avantaje politice și economice.

În anumite părți ale Europei s-a nutrit speranța că alegerile federale germane din septembrie 2013 ar putea produce o schimbare a felului în care Germania abordează zona euro. Unii comentatori optimiști prevăd că insistența cancelarului Merkel cu privire la rigoarea bugetară a fost menținută din motive de politică internă și că, după alegeri, ea sau succesorul său va adopta o poziție mai flexibilă.

Alegerile au schimbat într-adevăr peisajul politic german. Partidul Angelei Merkel, Uniunea Creștin-Democrată (CDU), și partidul bavarez aliat, Uniunea Creștin-Socială (CSU), au obținut un impresionant rezultat în alegeri, de 42% din votul popular, cel mai mare scor obținut de la scrutinul de după reunificarea din 1990. Cu 311 locuri în Bundestag (Parlamentul federal unicameral), mai aveau nevoie doar de cinci locuri pentru a deține majoritatea absolută. A fost un enorm succes personal pentru doamna Angela Merkel.

Totuși, aceasta a rămas fără aliați politici indiscutabili cu care să formeze guvernul. Partidul Liberal Democrat (FDP) cu care CDU/CSU fuseseră până atunci în coaliție nu a atins pragul de 5% din vot, necesar intrării în Bundestag. Prin urmare, alegerea trebuia să se facă între Partidul Ecologiștilor și social-democrați. După negocieri preliminare cu ambele partide, doamna Merkel a optat pentru o așa-zisă Mare Coaliție

cu social-democrații, repetând astfel modelul experimentat în calitate de cancelar între 2005 și 2009.

Negocierile pentru programul guvernamental al Marii Coaliții au durat peste două luni. Social-democrații s-au asigurat de includerea unui număr de angajamente la care nu au vrut să renunțe sub nicio formă, mai cu seamă introducerea pentru prima dată în Germania a unui salariu minim național. Fermitatea de care social-democrații au dat dovadă în negocieri nu a reflectat un rezultat neapărat de succes în alegeri. Cu 25,7% din voturi și 193 de locuri, au depășit cu puțin performanța modestă din 2009. Dar s-a văzut că, per total, în Bundestag exista o majoritate de „roșu/roșu/verde”. Social-democrații, ecologiștii și Die Linke (partidul extremei stângi) au obținut împreună 320 de locuri. Însă nici social-democrații, nici ecologiștii nu doreau să împartă puterea cu un partid care, în ochii majorității germanilor, este urmașul direct al Partidului Comunist al fostei Republici Democrate Germane (RDG).

Cu toate că programul de guvernare al Marii Coaliții avea o tentă social-democrată în chestiunile interne, la nivelul politicii europene schimbările erau minore. Guvernul german va continua să se opună constituirii unui fond comun al datoriei-ilor statelor membre ale Uniunii Europene și va face presiuni pentru luarea unor angajamente legal obligatorii care să le silească a respecta regulile bugetare ale zonei euro. În acest domeniu, Cancelarul de Fier, cum este adesea caracterizată Angela Merkel (ca un omagiu adus lui Bismarck), și-a menținut politica și l-a păstrat în funcție pe ministrul de Finanțe, Wolfgang Schäuble, care era în mod automat asociat acestei politici. Ea reflectă tendința opiniei publice germane. Nu există nicio propunere în Germania pentru o poziție mai generoasă față de acele țări din Uniunea Europeană care au probleme financiare (la fel cum nu există propuneri pentru un tratament

generos față de Marea Britanie după decizia de a ieși din Uniunea Europeană). Într-adevăr, starea de spirit publică este, dacă se poate vorbi de așa ceva, mai inflexibilă decât aceea a guvernului.

* * *

Poziția oficială a Germaniei cu privire la tratatele europene nu diferă de aceea a oricărui alt stat membru – în teorie, Comisia Europeană trebuie să facă propuneri, iar Consiliul European și Parlamentul European, să ia decizii. În practică însă, Comisia încearcă mai întâi să afle poziția Germaniei înainte de a acționa, și a celorlalte guverne, înainte de a decide.

Fără sprijinul Germaniei, astăzi este teoretic imposibilă securizarea schimbului de orice fel în Europa. Faptul a devenit evident în discuțiile despre succesorul lui José Manuel Barroso la președinția Comisiei Europene la sfârșitul lui 2014. Procedura de numire a unui nou președinte al Comisiei este definită în Tratatul UE în termeni ambigui. Înainte, această atribuțiune revenea Consiliului European – format din prim-ministrii statelor membre –, care alegea, prin consens, pe unul dintre membrii săi. Dar, conform ultimei revizuirii a Tratatului, versiunea semnată la Lisabona în 2007, Consiliul, cu majoritate calificată, face o nominalizare „pe baza rezultatelor alegerilor europene” care, după aceea, trebuie să fie acceptată sau respinsă prin majoritate simplă de către Parlamentul European.

În acțiunile premergătoare alegerilor europene din 2014, președintele german al Parlamentului European, Martin Schulz, a încercat să forțeze mâna Consiliului. I-a convins pe membrii Grupului Socialist din Parlament, al cărui lider fusese înainte, să îl selecteze ca *Spitzenkandidat* („primul candidat de pe listă”) al grupului, ceea ce însemna că era alegerea Grupului pentru viitorul președinte al Comisiei.

Este de bună seamă ceea ce se întâmplă la alegerile din Germania. Fiecare partid sau cel puțin partidele importante identifică, în aproximativ primele șase luni de dinaintea alegerilor, persoana pe care o propun pentru funcția de cancelar federal sau, în cazul alegerilor dintr-un *Land* („provincie, regiune”), pe președintele-ministru. Toată lumea știe prin urmare pentru cine votează.

În momentul în care Schulz și-a lansat inițiativa, socialiștii erau bine poziționați în sondajele din multe țări europene și părea probabil că vor fi cel mai mare grup din Parlamentul European. Însă nu numai perspectiva avansării personale îl motiva. Voia să stabilească principiul conform căruia alegerea președintelui Comisiei ar trebui hotărâtă de Parlamentul European, nu de Consiliu. Schulz considera că Parlamentul European, nu parlamentele sau guvernele statelor membre, este sursa legitimității democratice a Uniunii Europene.

Celălalt mare grup din Parlamentul European, Partidul Popular European (PPE), a urmat în scurt timp procedura și l-a nominalizat drept candidat pe fostul prim-ministru de cursă lungă al Luxemburgului, Jean-Claude Juncker. PPE-ul este un conglomerat de partide creștin-democrate și de centru, la fel ca perechea lui socialistă. În mod tradițional, susține mai multă integrare în interiorul UE, având drept ultim scop crearea unui stat european federal.

Cealaltă caracteristică pe care cele două grupuri o au în comun este că ambele sunt dominate de membrii lor germani. În amândouă, partidele germane formează de obicei contingentul național cel mai larg (deși la alegerile din 2014 socialiștii italieni, care s-au descurcat extrem de bine, au obținut mai multe locuri decât colegii lor germani) și de regulă îl dau pe conducătorul grupului. Este ceea ce s-a întâmplat din nou în 2014. Atât PPE, cât și socialiștii și-au ales germani drept

conducători. Și au stabilit de comun acord, așa cum făcuseră predecesorii lor, că vor împărți președinția Parlamentului în următorii cinci ani.

Angela Merkel nu avea o preferință pentru Jean-Claude Juncker. A susținut selectarea lui ca *Spitzenkandidat* al PPE mai ales pentru a micșora șansele candidaturii rivalului său, fostul comisar francez și ministru de Externe, Michel Barnier. Deși conservator, Barnier se pare că avea anumite vederi asupra monedei euro care reflectau o perspectivă franceză. Junker, pe de altă parte, era luxemburhez și deci mai sensibil la nevoile germanilor și mai docil.

Totuși, când s-a adevărit că PPE a obținut cel mai mare număr de voturi (deși mai puține decât la alegerile precedente și foarte departe de o majoritate), a fost limpede că Angela Merkel nu considera că Junker are în mod automat dreptul de a deține o asemenea demnitate. Și înainte, și după alegeri și-a făcut un titlu de glorie în a reaminti faptul că, deși Parlamentul avea ultimul cuvânt, Consiliul trebuia să facă prima nominalizare. Pe 27 mai, la cinci zile după alegeri, a spus că vrea un „tablou cuprinzător” al candidaților din care Consiliul European ar putea alege.

Alți șefi de guvern s-au arătat la rândul lor sceptici în privința lui Junker și a procedurii adoptate de Parlamentul European. Într-adevăr, era greu să găsești pe cineva gata să susțină că în privința meritului personal Junker era cel mai potrivit pentru funcție.

Premierul Regatului Unit al Marii Britanii, David Cameron, a fost cel mai vocal în critica lui – deși din punct de vedere tactic a fost inept, concentrându-se mai degrabă pe individ decât pe substanța schimbărilor pe care le credea necesare în politicile UE (făcând pe șeful, nu pe subordonatul, după cum s-a exprimat un fost secretar permanent la Ministerul Afacerilor

Externe britanic) și părând a amenința că, prin selectarea lui Juncker, Marii Britanii îi va fi mai greu să rămână membru al Uniunii Europene. Dar câțiva alții, ca de exemplu prim-ministrul Olandei, Suediei și Ungariei, au spus public că nu îl consideră pe Juncker alegerea potrivită, iar alții probabil împărtășeau aceleași îndoieli, dar în sfera privată. Așadar, un timp Consiliul lăsase impresia că va lua în considerare și alte nume.

Mai apoi, Angela Merkel s-a răzgândit. Atât membrii seniori ai propriului partid, cât și social-democrații au făcut presiuni asupra ei. Și unii, și alții au motivat că nu aveau ceva anume cu Juncker personal. Voiau doar să obțină garanția că Parlamentul European era cel care avea într-adevăr întâietate în a face această nominalizare. Social-democrații au preferat să îl susțină pe *Spitzenkandidat*-ul din grupul aflat în opoziție decât să exploreze niște opțiuni care ar fi implicat un alt socialist.

În mod neașteptat, Juncker a primit și sprijinul ziarului *Bild*, cotidianul cu cea mai mare circulație din Europa. Editorialul prin care se cerea desemnarea lui spre beneficiile democrației a fost scris nu de editorul ziarului, ci de directorul executiv al grupului Axel Springer, proprietarul ziarului. Aceasta a condus la afirmații, niciodată probate, că Juncker a dat în privat asigurări că va fi atent la plângerile pe care grupul Axel Springer le face în materie de competiție și de dominare a lui Google în anumite domenii.

Nu prea părea să conteze faptul că numele și chipul lui Juncker nu apăreau deloc în literatura de campanie publicată în Germania și că puțini germani știau cine este acesta. Nici că rivalul său *Spitzenkandidat* dusesese în Germania o campanie pur naționalistă sub sloganul „*Nur wenn Sie Martin Schulz und die SPD wählen, kann ein Deutscher Präsident der EU Kommission werden*” („Numai dacă votați pentru Martin Schulz și SPD